

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 บทสรุปจากการศึกษา

จากกรณีศึกษาของผู้ต้องขังในสถานีดำรงจ สรูปได้ดังนี้

กลุ่มผู้ต้องขังในขณะที่ศึกษาเป็นผู้ต้องขังคดีอาชญากรรม ชับรดโดยประมาท และยกยอกททรัพย์ ซึ่งมีแบบแผนที่ต่างกันของสาเหตุของการต้องขัง กล่าวคือ กลุ่มอาชญากรรม มีสาเหตุมาจากปัญหาครอบครัว ทั้งที่เป็นปัญหาพื้นฐานเดิมและปัญหาครอบครัวในปัจจุบัน ลักษณะบุคลิกภาพของตนเอง ระดับการศึกษา การอยากลอง การชักชวนจากเพื่อน ความคาดหวังและการวางแผนชีวิต ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ที่เป็นองค์ประกอบในการกระทำผิดสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การตัดสินใจของตนเองทั้ง ๆ ที่ทราบว่า การเสพยาเป็นสิ่งที่ไม่ดี และผิดกฎหมาย แต่ที่เลือกที่จะสูบเพราะคิดว่าน่าจะช่วยให้ตนเองมีความสุขโดยเฉพาะขณะที่เสพยาเสพติดสามารถช่วยลืมสิ่งที่ตนเองเผชิญอยู่ อย่างน้อยก็ชั่วขณะหนึ่ง โดยคิดว่าตนเองสามารถเลิกยาได้ เพราะขณะอยู่ในห้องขังยังสามารถเลิกได้ ในขณะที่อยู่ในห้องขังมีความรู้สึกเบื่อ ทุกข์ทรมานเพราะห้องขังคับแคบ สกปรก เปื้อนที่ไม่มีอะไรทำนอกจากรอให้เวลาผ่านไป ไม่มีหนังสืออ่าน ไม่มีโทรทัศน์หรือวิทยุ ขาดการติดต่อกับญาติ ซึ่งบางรายมีเจตนาเช่นนั้นเพราะรู้สึกผิดและอาย แต่เมื่อถามถึงสิ่งที่จะทำต่อไปในอนาคตภายหลังจากได้รับการปลดปล่อย ส่วนหนึ่งไม่แน่ใจว่าจะวางแผนอนาคตอย่างไร โดยเฉพาะผู้หญิงแต่ตั้งใจว่าจะเลิกยาเสพติด ส่วนผู้ชายส่วนใหญ่ตอบว่าไม่แน่ใจ แต่คิดว่า จะเลิก และคิดว่า คงงานทำได้ ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่อาชีพรับจ้างทั่วไป ไม่มีสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล เวลาเจ็บป่วยส่วนใหญ่ใช้ระบบการซื้อยามกินเองและการไปรักษาที่คลินิกเอกชนมากกว่าไปโรงพยาบาลของรัฐเพราะไม่ต้องการเสียเวลา ส่วนการช่วยเหลือทางการเงินเนื่องจากไม่มีการทำงานที่แน่นอนเมื่อมีปัญหาการเงินจะใช้การกู้เงินนอกระบบ โดยเสียร้อยละ 10 - 20 ต่อเดือน

ส่วนคดีลักทรัพย์ และฉ้อโกงทรัพย์ พบว่ากลุ่มนี้ไม่มีปัญหาเรื่องยาเสพติด แต่การฉ้อโกงทรัพย์มาจากการไปกินอาหารกับเพื่อนแล้วไม่มีเงินจ่าย จึงถูกจับและถูกกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งญาติไม่มีเงินมาประกัน ส่วนคดีลักทรัพย์เนื่องจากความคิดชั่ววูบที่อยากได้ของและ คิดว่าตัวเองคงสามารถนำสิ่งนั้นออกไปจากห้างสรรพสินค้าได้ โดยไม่ทราบว่าต้องเสียค่าปรับเป็น 20 เท่าของราคาของที่ลักมา และถ้าเกิน 2 หมื่นบาทจะไม่ได้รับอนุญาตให้ประกันตัวจะต้องจำคุกสถานเดียว

สำหรับความรู้สึกโดยรวม คือ ตนเองไม่ได้รับความยุติธรรมและเป็นกรรมของตนเอง ถูกใส่ร้ายและใส่ข้อหาโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ส่วนเจ้าหน้าที่ตำรวจให้คำอธิบายว่า ที่จับมาทั้งหมดนี้เพราะมีหลักฐานแน่ชัด การนำผู้ต้องขังมาขังอาจไม่ใช่วิธีการที่ดีและถูกต้องนักเพราะ ผู้ต้องขังจำนวนมากที่เข้า ๆ ออก ๆ ห้องขังโดยคดีซ้ำ ๆ ส่วนการจัดการฝึกอาชีพหรือกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างต้องขังจะถูกจำกัดโดยกฎระเบียบทางราชการ

และการระวังความปลอดภัย ด้านสุขภาพและสุขภาพิบาลในท้องช้งยังไม่ดี เพราะท้องช้งเป็นรังโรคที่สำคัญมาก ซึ่งภาครัฐยังไม่ให้การดูแลอย่างเต็มที่ ส่วนการช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนยังมีน้อยมาก

ในการให้การช่วยเหลือ ถ้าเป็นคดีที่มีหลักฐานอ้างอิงจริง ๆ ควรปล่อยให้ไปไปตามกระบวนการทางกฎหมาย แต่ถ้าเป็นคดีที่ไม่ร้ายแรงและคาดว่าจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ รวมทั้งการกระทำนั้นไม่ได้เป็นการกระทำโดยสันดาน เช่น การขั้บรถไม่มีใบขั้บขี้และไม่มีเงินเสียค่าปรับ เป็นต้น คดีดังกล่าวน่าจะมื้องค์กรเอกชนหรือของรัฐให้การช่วยเหลือและใช้ระบบการลงโทษที่แตกต่างกันไป แต่อย่างไรก็ตามต้องมีการสืบหาความจริงและตรวจสอบก่อนให้การช่วยเหลือทั้งนี้เพื่อจะได้ไม่เป็นช่องทางแก่ผู้ที่สามารถใช้ช่องทางนี้หาประโยชน์ใส่ตน

การจัดกิจกรรมบำบัดในระหว่างที่ผู้ต้องช้งอยู่ในสถานีดำรวจน่าจะเป็นอีกทางหนึ่งที่ทำให้ผู้ต้องช้งเห็นคุณค่าของตน และช่วยให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ซึ่งประชาสงเคราะห์จังหวัดน่าจะมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

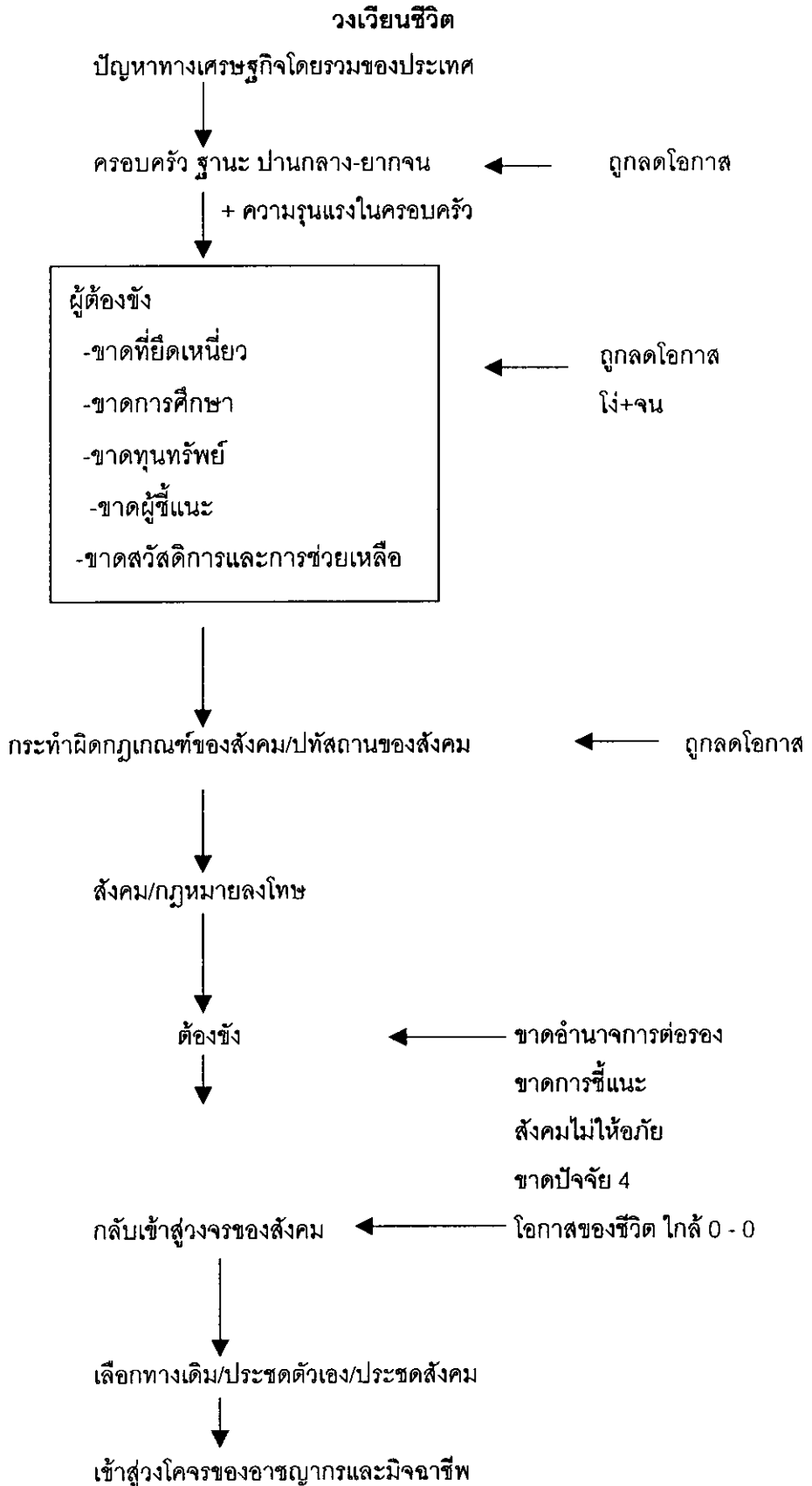
สำหรับกลุ่มผู้ติดยาที่ถูกจับและตั้งข้อหาเพียงการครอบครอง ควรได้มีการตรวจปัสสาวะก่อนการตั้งข้อหา หากพบสารเสพติดด้วย ผู้ต้องหารายนั้นควรได้รับการบำบัด ซึ่งอาจต้องเป็นความร่วมมือกับสถานบำบัดยาเสพติดในพื้นที่ ซึ่งน่าจะช่วยให้ดีกว่าการรอให้ผู้ต้องช้งรายนั้นไปขอรับการบำบัดเองซึ่งเป็นสิ่งที่ยากมาก เพราะผู้ต้องช้งบางรายอ้างว่า ตอนนี้ตนเองสามารถเลิกยาเสพติดได้ แต่จากประสบการณ์พบว่า กลุ่มที่อ้างว่าขณะที่ต้องช้งตนเองหยุดยาเสพติดได้ แต่ภายหลังการปลดปล่อยกลุ่มเหล่านั้นก็ไปเสพยาเสพติดอย่างเดิมโดยอ้างว่า เพราะเพื่อนชวน

นอกจากนี้ยังต้องมีเรื่องการแนะแนวอาชีพให้กับผู้ต้องช้งอีกด้วย ซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่ได้ผลกับผู้ต้องช้งทั้งหมด แต่ก็น่าได้ทดลองดำเนินการ ติดตามผล และหาวิธีการในการพัฒนาศักยภาพของผู้ต้องช้งเหล่านี้ ให้โอกาสแก่พวกเขาบ้าง แต่หากผู้ต้องช้งไม่ได้แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาใดๆ ก็อาจต้องปล่อยให้ไปตามกระบวนการการลงโทษของรัฐต่อไป ซึ่งผู้เกี่ยวข้องได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ญาติ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะต้องปรับตนเองในการยอมรับและให้โอกาสแก่ผู้ต้องช้ง มิฉะนั้นแล้ว สังคมก็ต้องรับภาระและถูกทำร้ายเพิ่มขึ้น

การไว้ซึ่งอำนาจในการต่อรองของผู้ต้องช้ง บางคนที่ถูกด่าว่าทั้งจากผู้ต้องช้งด้วยกันเองที่ทำได้ตัวเป็น "ขาใหญ่" หรือ "พี่ใหญ่" จากเจ้าหน้าที่ จากญาติที่มาเยี่ยม ผู้ต้องช้งเหล่านี้เป็นเสมือนเป้านิ่งที่ถูกทำร้ายด้วยวาจา โขกสั้บ และจาบจ้วง การทำร้ายร่างกาย และจิตใจ เป็นเสมือนการถูกทับซ้อนด้วยชั้นต่าง ๆ ของอำนาจที่ผู้ต้องช้งด้วยกันที่เป็นเหยื่อไม่อาจต่อช้ดช้ินได้

สิ่งที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ อาจไม่ได้แปลกไปจากการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเรื่องยาเสพติดหรืออาชญากร แต่ประเด็นที่น่าสนใจคือ จุดของการหักเหจากชีวิตของคนทั่วไปตั้งแต่วัยเยาว์มาเป็นผู้ที่มีความทุกข์ทรมานจากปัญหาที่อาจมีส่วนหนึ่งที่เป็นผลของการกระทำโดยตรงของตนเอง แต่อีกส่วนหนึ่งเป็นการกระทำของครอบครัว และสังคม ซึ่งทั้งสังคมโดยรวมที่อยู่ล้อมรอบชีวิตของเขาเหล่านั้นและครอบครัวต่างมีส่วนผลักดันให้เกิดความทุกข์ทั้งสิน คงไม่มีใครปฏิเสธว่าไม่ยากเป็นคนดี คนที่สังคมยกย่อง และให้อภัย และเมื่อต้องเข้ามาอยู่ในท้องช้งของสถานีดำรวจแล้วเกิดอะไรขึ้นบ้าง กระบวนการที่รัฐ กระบวนการยุติธรรม และสังคมกำลังดำเนินการอยู่นี้สามารถปรับเปลี่ยน หรือ ช่วยให้ผู้กระทำผิด สำนึก หรือ หลาบจำ

จริงหรือ หรือ เป็นต้นต่อของการเกิดกระบวนการการเข้าสู่การเป็นอาสากรที่ถาวร กลุ่มคนดังกล่าวมีวงจรชีวิตที่พอจะสรุปได้ ดังนี้



ความด้อยโอกาสของกลุ่มผู้ต้องขังนี้มีสาเหตุจาก

1. ความจนทางการเงิน เริ่มตั้งแต่ปัญหาความจนในครอบครัว นำไปสู่การด้อยโอกาสในการศึกษาในระดับสูง ความจนในครอบครัวอาจมีผลในเรื่องทุนโภชนาการของผู้ต้องขังในวัยเด็กทำให้มีผลต่อความสามารถในการศึกษา ส่วนพ่อแม่ก็จะออกไปทำมาหากิน ทั้งลูก ๆ ไว้กับญาติ หรือคนข้างบ้าน หรือใช้ระบบพี่ดูแลน้อง โดยไม่มีเวลาอบรมลูกอย่างเป็นเรื่องเป็นราว จากการศึกษาของ นวลตา และพิชญา (2541) พบว่ากลุ่มผู้ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมการผลิตและผู้ทำงานกลุ่มอุตสาหกรรมบริการ มีเวลาให้ครอบครัวและลูกเฉลี่ย 151 นาที ต่อวัน เวลาส่วนใหญ่อยู่กับการทำงาน ในขณะที่บางครั้งผู้ต้องขังก็ไม่สามารถหางานทำได้ หรือไม่ได้ช่วยครอบครัว แต่พ่อแม่จะให้เงินใช้วันละ 30-50 บาท

2. การเข้าไม่ถึงระบบการช่วยเหลือด้านสุขภาพ พบว่า กลุ่มผู้ต้องขังไม่เคยได้รับการช่วยเหลือในด้านสุขภาพอนามัย จากการศึกษาของ นวลตา และ ดำรัส(2544) พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ป่วยเป็นโรคหวัด ท้องเสีย ผิวงแห้ง นอนไม่หลับ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่มียาสามัญประจำบ้านที่จะช่วยบรรเทาอาการ และเมื่อมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นก็ไม่มีผู้ดูแลเนื่องจากส่วนใหญ่ไม่มีญาติมาเยี่ยมโดยเฉพาะญาติเสพติดและคนที่เข้ามามากกว่า 1 ครั้ง

นอกจากนี้ ระบบสุขภาพในห้องขังยังขาดการดูแลทั้งจากสถานีดำรวจและหน่วยงานที่คาดว่าจะมีส่วนรับผิดชอบได้แก่ เทศบาล/สถานีอนามัยในพื้นที่ แต่ทั้งนี้อาจเนื่องจากไม่มีข้อตกลงร่วมกัน ทำให้ลักษณะการทำงานเป็นแบบต่างคนต่างทำ

3. การขาดระบบการช่วยเหลือทางกฎหมาย กรณีที่ผู้กระทำผิดถูกตั้งข้อหาและต้องการประกันตัว ไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานกล้าให้การประกันการหลบหนีได้ ขณะเดียวกันขาดการติดต่อกับญาติ หากอยู่ในระหว่างการพิสูจน์ผู้ต้องหาจะต้องได้รับการยอมรับว่า เป็นผู้บริสุทธิ์ ตามที่กฎหมายคุ้มครองสิทธิ โดยอาจมีการให้ประกันตัวหรือปล่อยตัวชั่วคราวแต่ศาลก็ยังต้องใช้หลักประกันที่เป็นตัวเงิน หลักทรัพย์ หรือเครดิตของผู้ค้ำประกัน ซึ่งบางครั้งหากความผิดยังไม่ชัดเจน ศาลก็สามารถใช้ดุลยพินิจในการอนุญาต ทั้งนี้เพราะในการหาหลักทรัพย์ประกันหากผู้ที่ถูกกล่าวหาเป็นผู้ชู้ตสน ก็ยอมเป็นไปไม่ได้อยู่แล้ว ดังนั้นการเรียกหลักทรัพย์ค้ำประกันจึงเป็นข้อกฎหมายที่ทำให้ผู้ต้องขังหลายคนที่ยังไม่สามารถพิสูจน์ความผิดชัดเจนหรือเป็นความผิดเล็กน้อยต้องเข้ามาสู่กระบวนการในห้องขัง และอาจเป็นดาบสองคมที่ทำให้คนที่เข้ามาแล้วประชิดสังคมว่า ในเมื่อเขาว่าเราไม่ดี ก็ไม่ดีเสียเลย ในกรณีเช่นนี้กระบวนการยุติธรรมอาจต้องให้ความสนใจกับปัญหานี้

4. ระบบการบริหารจัดการภายหลังการตัดสินคดีที่ศาลให้มารับการกักขังแทนการเสียค่าปรับ ซึ่งดูเหมือนจะมีสถานภาพที่ดีกว่า แต่ความจริงเป็นปัญหาที่สำคัญ คือ ความแออัดในห้องขังที่มีทั้งผู้ต้องขังไทยและต่างชาติ อาหารและ น้ำดื่ม ยารักษาโรคและโรคติดต่อ

5. กิจกรรมบำบัด หรือสันทนาการที่ควรจะมี เช่น การออกกำลังกาย การอ่านหนังสือ การใช้เวลาว่างระหว่างอยู่ในห้องขังสร้างกิจกรรมบำบัดที่ก่อให้เกิดประโยชน์

6. แนวคิดในการ บริหารจัดการกับ “ตัวกระทำผิด” มากกว่า “การกระทำผิด” น่าจะเป็นแนวทางที่ได้รับการสนับสนุน แต่ปัจจุบัน เรามักมุ่งไปที่ การกระทำผิด ทำให้การดำเนินการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาผู้กระทำผิด หรือ ผู้ต้องหาเหล่านี้ไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ คดีบางคดี เช่น ลักเล็กขโมยน้อยในห้างสรรพสินค้า

หรือ การรับประทานอาหารเช้าไม่จ่ายเงิน แต่เมื่อมีการจับกุม หากนำเอาประมวลกฎหมายอาญามาตรา 334 มาใช้ซึ่งเป็นความผิดฐานลักทรัพย์ ที่ต้องระวางโทษสูงมาใช้ ผู้กระทำผิดก็อาจต้องถูกพิจารณาตามกระบวนการของกฎหมาย ดังนั้น กฎหมายอาญา ในบางมาตราควรต้องมีการแก้ไข โดยพิจารณาเหตุแห่งการกระทำเป็นหลักเพื่อจะได้ลดอัตราเสี่ยงของการเพิ่มจำนวนอาชญากรในประเทศลง

4.2 ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

1. มีการช่วยเหลือหรือมีกองทุนช่วยเหลือผู้ที่กระทำผิดครั้งแรกโดยไม่เจตนาและ/หรือ ไม่มีเงินเสียค่าปรับ
2. สวัสดิการอาหาร เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค สิ่งแวดล้อม ผู้ต้องขังควรได้รับทั่วถึง
3. การจัดกิจกรรมระหว่างที่กักขังให้เกิดประโยชน์และกระตุ้นจิตสำนึกในทางที่ดี
4. ปรับเปลี่ยนข้อตกลงในการลดภาระการดูแลผู้ต้องขังเสียค่าปรับแทนการกักขัง โดยให้ขังรวมอยู่ในสถานที่ยื่นหรือเรือนจำมากกว่าการขังในสถานีดำรวจ
5. กรณีที่ผู้ต้องขังเป็นผู้ครอบครองยาเสพติด ต้องมีการพิสูจน์และตรวจสอบสารเสพติดทันที และดำเนินการส่งต่อไปยังสถานบำบัดทันที
6. พัฒนาระบบการพิจารณาการประกันตัว การทำงานทดแทนสังคมและการบริการสังคม
7. ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวกับการพิจารณาความอาญา รายละเอียดในการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาอัยการ และพนักงานสอบสวน